O‘ZBEKISTON RESPUBLIKASI SOG‘LIQNI SAQLASH TIZIMIDAGI ISLOHOTLAR: DAVLAT TIBBIY SUG‘URTASI VA BOSHQARUVNI TAKOMILLASHTIRISH (2018–2026).

Ixtiyorova Madinabonu Abdusalom qizi
Farg‘ona jamoat salomatligi tibbiyot instituti o‘qituvchisi
Komilova Munira Ravshan qizi
Farg‘ona jamoat salomatligi tibbiyot instituti
Davolash ishi yo‘nalishi talabasi

Annotatsiya: *Maqolada 2018–2026-yillarda O‘zbekiston sog‘liqni saqlash tizimida amalga oshirilgan islohotlar, davlat tibbiy sug‘urtasini joriy etish, boshqaruv va moliyalashtirish mexanizmlarini takomillashtirish hamda raqamlashtirish jarayonlari tahlil qilinadi. Tadqiqotda normativ-huquqiy hujjatlarni tahlil qilish, xronologik va qiyosiy tahlil metodlaridan foydalanildi. Islohotlar samaradorligini oshirish va mavjud muammolarni bartaraf etish bo‘yicha takliflar ishlab chiqildi.*

Kalit so‘zlar: *sog‘liqni saqlash islohoti, davlat tibbiy sug‘urtasi, davlat boshqaruvi, tibbiy xizmatlar sifati, moliyalashtirish, birlamchi tibbiy yordam, raqamlashtirish.*

Kirish. Aholi salomatligini muhofaza qilish davlat ijtimoiy siyosatining muhim yo‘nalishlaridan biri bo‘lib, mamlakatning barqaror rivojlanishi, mehnat salohiyati va aholi hayot sifatiga bevosita ta’sir ko‘rsatadi. Sog‘liqni saqlash tizimining samaradorligi tibbiy xizmatlarning mavjudligi bilangina emas, balki ularning sifati, o‘z vaqtida ko‘rsatilishi, aholining barcha qatlamlari uchun qulayligi va moliyaviy jihatdan hamyonbopligi bilan ham belgilanadi.

O‘zbekistonda sog‘liqni saqlash tizimini isloh qilishning muhim huquqiy asoslaridan biri O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2018-yil 7-dekabrdagi PF-5590-son Farmonidir. Mazkur hujjat bilan 2019–2025-yillarda sog‘liqni saqlash tizimini rivojlantirish konsepsiyasi tasdiqlanib, tibbiy yordamni tashkil etish, moliyalashtirish, profilaktika, kadrlar salohiyati va boshqaruvni takomillashtirishga oid ustuvor yo‘nalishlar belgilangan [1].

Keyingi bosqichda sog‘liqni saqlash sohasidagi davlat boshqaruvini qayta tashkil etish, tibbiy xizmatlar sifatini oshirish va moliyalashtirish mexanizmlarini takomillashtirishga e’tibor kuchaydi. Jumladan, O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2023-yil 20-iyundagi PQ-197-son qarori ma’muriy islohotlar doirasida sog‘liqni saqlash sohasida davlat boshqaruvini samarali tashkil etishga qaratildi [2].

Davlat tibbiy sug‘urtasini hududlar kesimida joriy etishning muhim huquqiy asoslaridan biri esa 2024-yil 5-sentabrdagi PQ-311-son qaror hisoblanadi. Unda davlat

tibbiy sug‘urtasi mexanizmlarini bosqichma-bosqich joriy etish muddatlari belgilangan [3].

Mazkur hujjatlar sog‘liqni saqlash tizimini yangilash jarayonining huquqiy va tashkiliy asoslarini shakllantirdi. Biroq islohotlarning mazmunini to‘liq anglash uchun qabul qilingan qarorlarni sanab o‘tishning o‘zi yetarli emas. Ularning moliyalashtirish, tibbiy xizmatlardan foydalanish, boshqaruv samaradorligi va bemorlar manfaatlariga ta’sirini ham tahlil qilish lozim.

Asosiy qism. 1. Sog‘liqni saqlash tizimida davlat boshqaruvini takomillashtirish

2018-yil 7-dekabrdagi PF-5590-son Farmon sog‘liqni saqlash tizimini rivojlantirishning muhim strategik asosini yaratdi. Unda tibbiy yordamning sifati va qulayligini oshirish, birlamchi tibbiy yordamni rivojlantirish, moliyalashtirish mexanizmlarini takomillashtirish, tibbiyot tashkilotlarini boshqarish hamda kadrlar salohiyatini kuchaytirish kabi masalalar belgilangan [1].

2023-yil 20-iyundagi PQ-197-son qaror ma’muriy islohotlar doirasida sog‘liqni saqlash sohasidagi boshqaruvni qayta tashkil etish va vazifalarni ixtisoslashtirilgan tashkilotlar o‘rtasida taqsimlashga qaratildi. Qaror bilan bog‘liq chora-tadbirlar doirasida tibbiyot tashkilotlarini litsenziyalash va akkreditatsiyalash, tibbiyot va farmatsevtika xodimlarining malakasini baholash hamda farmatsevtika mahsulotlari xavfsizligi bo‘yicha maxsus tuzilmalarning faoliyatini tashkil etish nazarda tutilgan [2].

Boshqaruv vazifalarining ixtisoslashtirilgan tuzilmalar o‘rtasida taqsimlanishi mas’uliyatni aniqlashtirish, nazorat mexanizmlarini takomillashtirish va qarorlar qabul qilish jarayonini tizimlashtirish imkonini beradi. Biroq tashkiliy o‘zgarishlarning amaliy samarasi ularning faoliyat natijalari, xizmatlar sifati va hisobdorlik ko‘rsatkichlari asosida baholanishi lozim.

Shu jihatdan, sog‘liqni saqlash boshqaruvini takomillashtirish nafaqat ma’muriy tuzilmani o‘zgartirish, balki moliyaviy shaffoflikni oshirish, tibbiy xizmatlar sifatini nazorat qilish va aholining ehtiyojlariga mos boshqaruv qarorlarini qabul qilishni ham qamrab oladi.

2. Davlat tibbiy sug‘urtasini joriy etish

Davlat tibbiy sug‘urtasi sog‘liqni saqlash tizimini moliyalashtirishni takomillashtirish va aholining tibbiy xizmatlardan foydalanish imkoniyatlarini kengaytirishga qaratilgan mexanizmlardan biridir. Uning doirasida davlat tomonidan kafolatlangan tibbiy xizmatlar va dori vositalarini belgilangan tartibda moliyalashtirish, mablag‘lardan maqsadli foydalanish hamda tibbiy xizmatlar ko‘rsatilishini hisobga olish nazarda tutiladi.

O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2024-yil 5-sentabrdagi PQ-311-son qarorida davlat tibbiy sug‘urtasini hududlar kesimida joriy etish muddatlari

belgilangan. Qarorning ilovasiga ko‘ra, dastlabki bosqichda Toshkent shahri va Sirdaryo viloyatini 2024-yil 1-oktabrdan, Qoraqalpog‘iston Respublikasini 2025-yil 1-yanvardan qamrab olish nazarda tutilgan. 2025-yilda Navoiy va Samarqand viloyatlari, shuningdek, Buxoro, Xorazm va Qashqadaryo viloyatlarini bosqichma-bosqich qamrab olish belgilangan. 2026-yil uchun esa Surxondaryo va Farg‘ona viloyatlari, Andijon va Toshkent viloyatlari, Namangan va Jizzax viloyatlari bo‘yicha muddatlar ko‘rsatilgan [3].

Mazkur qarorda belgilangan muddatlar rejalashtirilgan joriy etish jadvalini ifodalaydi. Qarorda sog‘liqni saqlash tizimini raqamlashtirish holatidan kelib chiqib, muddatlarga tegishli o‘zgartirish kiritish imkoniyati ham nazarda tutilgan. Shu sababli hududlarda sug‘urta mexanizmlarining amalda joriy etilganlik holatini baholashda faqat dastlabki jadvalga emas, balki keyingi rasmiy qarorlar va ijro ma’lumotlariga ham tayanish kerak.

PQ-311-son qarorga muvofiq, davlat tibbiy sug‘urtasi doirasida bepul tibbiy xizmatlar ko‘rsatish va dori vositalarini taqdim etish Davlat budjetiga to‘lanadigan soliqlar hisobidan amalga oshiriladi. Bunda aholidan davlat tibbiy sug‘urtasi uchun qo‘shimcha to‘lov undirilmasligi belgilangan [3].

Sug‘urta mexanizmining muhim jihatlaridan biri moliyaviy resurslarni ko‘rsatilgan tibbiy xizmatlar bilan bog‘lashdir. Bunday yondashuv tibbiyot tashkilotlari faoliyatini hisobga olish, xarajatlarni nazorat qilish va xizmat ko‘rsatish samaradorligini oshirish uchun sharoit yaratishi mumkin. Biroq bu natijaga erishish uchun xizmatlar paketi aniq belgilanishi, tibbiy muassasalar yetarli resurslar bilan ta’minlanishi va moliyalashtirish ustidan samarali nazorat yo‘lga qo‘yilishi zarur.

Davlat tibbiy sug‘urtasi samaradorligini faqat qamrab olingan hududlar yoki ajratilgan mablag‘lar bilan o‘lchash yetarli emas. Aholining zarur tibbiy yordamni o‘z vaqtida olishi, dori vositalaridan foydalanish imkoniyati, xizmatlar sifati va fuqarolarning o‘z mablag‘laridan qiladigan xarajatlari ham muhim baholash mezonlari hisoblanadi.

3. Moliyalashtirish va tibbiy infratuzilmani rivojlantirish

Sog‘liqni saqlash tizimining barqaror faoliyati yetarli moliyaviy resurslar va ulardan oqilona foydalanishga bog‘liq. O‘zbekiston Respublikasi Sog‘liqni saqlash vazirligining 2026-yil 3-yanvardagi rasmiy axborotida sohaga yo‘naltirilayotgan mablag‘lar hajmi so‘nggi sakkiz yilda olti baravar oshgani, 2025-yilda 42 trillion so‘mni tashkil etgani va 2026-yilda 49 trillion so‘mga yetishi kutilayotgani qayd etilgan [4].

Mazkur axborotda 2026-yilda ijtimoiy va ishlab chiqarish infratuzilmasini rivojlantirish dasturi doirasida 227 ta tibbiyot muassasasida 1,75 trillion so‘mlik qurilish-ta’mirlash ishlarini amalga oshirish rejalashtirilgani ham ko‘rsatilgan [4]. Bu

ko‘rsatkichlar 2026-yil boshidagi rasmiy reja va kutilmalar sifatida talqin qilinishi lozim; ularni yil yakunida to‘liq bajarilgan ishlar deb ko‘rsatish mumkin emas.

Moliyalashtirish hajmining oshishi tibbiy infratuzilmani yangilash, zamonaviy uskunalar bilan ta’minlash va aholiga xizmat ko‘rsatish sharoitlarini yaxshilash uchun imkoniyat yaratadi. Biroq ajratilgan mablag‘larning ko‘payishi o‘z-o‘zidan xizmat sifati oshganini isbotlamaydi.

Investitsiyalarning samaradorligini baholashda tibbiy muassasalarning amaldagi holati, uskunalardan foydalanish darajasi, xizmat kutish vaqti, tibbiy yordamning hududiy qamrovi va bemorlar qoniqishi kabi ko‘rsatkichlarni hisobga olish zarur. Shuningdek, mablag‘larni taqsimlashda profilaktika, erta tashxis va birlamchi tibbiy yordamga ustuvor ahamiyat berish maqsadga muvofiq.

4. Raqamlashtirish va tibbiy xizmatlar shaffofligi

Sog‘liqni saqlash tizimini raqamlashtirish tibbiy xizmatlar haqidagi ma’lumotlarni tizimlashtirish, tibbiyot muassasalari o‘rtasidagi axborot almashinuvini yaxshilash va boshqaruv qarorlarini ishonchli ma’lumotlar asosida qabul qilish imkonini beradi.

Elektron tibbiy axborot tizimlari bemorlarning murojaatlari, tashxislari, davolash jarayonlari va ko‘rsatilgan xizmatlarni qayd etishda muhim vosita hisoblanadi. Ularning sug‘urta tizimi bilan integratsiyasi tibbiy xizmatlar hisobini yuritish, moliyalashtirishni nazorat qilish va takroriy ma’lumotlarni kamaytirishga yordam berishi mumkin.

Shu bilan birga, raqamlashtirishning samarasi axborot tizimlarining mavjudligi bilangina belgilanmaydi. Ma’lumotlarning to‘liqligi, tizimlarning o‘zaro mosligi, tibbiyot xodimlarining raqamli ko‘nikmalari va shaxsga doir tibbiy ma’lumotlarning himoyalanganligi ham muhim ahamiyatga ega.

Shuning uchun raqamli boshqaruvni rivojlantirish jarayonida tibbiyot xodimlarini o‘qitish, texnik infratuzilmani yaxshilash, ma’lumotlar sifatini nazorat qilish va axborot xavfsizligi talablariga rioya etish zarur.

5. Kadrlar salohiyati va birlamchi tibbiy yordam

Tibbiy xizmatlar sifatini ta’minlashda malakali kadrlar tayyorlash, ularning kasbiy rivojlanishini qo‘llab-quvvatlash va mehnat faoliyati uchun zarur sharoitlarni yaratish muhim o‘rin tutadi. Sog‘liqni saqlash tizimidagi boshqaruv va moliyalashtirish islohotlari tibbiyot xodimlarining amaliy faoliyati bilan uzviy bog‘liq.

Birlamchi tibbiy yordam aholiga eng yaqin tibbiy bo‘g‘in sifatida kasalliklarning oldini olish, ularni erta aniqlash, surunkali kasalliklarni kuzatish va zarur hollarda bemorlarni ixtisoslashtirilgan muassasalarga yo‘naltirishda muhim vazifani bajaradi.

Shu sababli oilaviy shifokorlar, hamshiralar va boshqa tibbiyot xodimlarining malakasini oshirish, ularni zamonaviy diagnostika va axborot texnologiyalaridan foydalanishga o‘rgatish zarur. Kadrlar faoliyatini baholashda xizmatlar soni bilan

birga, tibbiy yordam sifati, bemor xavfsizligi, profilaktik tadbirlar va aholining xizmatlardan foydalanish imkoniyatlari ham hisobga olinishi lozim.

Hududlar o‘rtasida tibbiyot xodimlari va moddiy-texnik resurslarning teng taqsimlanmagani xizmatlardan foydalanish imkoniyatlariga ta’sir qilishi mumkin. Shu bois kadrlar siyosatini hududiy ehtiyojlar, aholi soni va kasalliklar tarkibini hisobga olgan holda rejalashtirish muhimdir.

Tahlil qilingan normativ-huquqiy hujjatlar va rasmiy axborotlar O‘zbekistonda sog‘liqni saqlash islohotlari boshqaruvni takomillashtirish, davlat tibbiy sug‘urtasini joriy etish, moliyalashtirishni yangilash, infratuzilmani rivojlantirish va raqamlashtirish kabi o‘zaro bog‘liq yo‘nalishlarni qamrab olishini ko‘rsatadi.

Davlat tibbiy sug‘urtasining hududlar bo‘yicha bosqichma-bosqich joriy etilishi tashkiliy va texnik imkoniyatlarni hisobga olishga xizmat qiladi. Biroq rejalashtirilgan muddatlar va amaldagi natijalar o‘rtasidagi farqni aniqlash uchun ijro ma’lumotlarini muntazam tahlil qilish zarur.

Tadqiqotning hujjatlarga asoslangan xususiyati uning asosiy cheklovi hisoblanadi. Rasmiy hujjatlar islohotlarning maqsadlari va belgilangan mexanizmlarini aniqlash imkonini beradi, ammo ularning bemorlar hayotiga ta’sirini to‘liq baholash uchun yetarli emas. Buning uchun sug‘urta joriy etilgan va etilmagan hududlardagi tibbiy xizmatlardan foydalanish, bemorlarning xarajatlari, kutish vaqti va xizmatlardan qoniqish darajasini qiyosiy o‘rganish lozim.

Shu asosda quyidagi ilmiy-amaliy takliflar ilgari suriladi:

1. **Mustaqil monitoringni kuchaytirish.** Islohotlar samaradorligini baholash uchun tibbiy xizmatlardan foydalanish, xizmat kutish vaqti, bemorlarning qoniqishi va moliyaviy xarajatlarni qamrab oluvchi ko‘rsatkichlar tizimini rivojlantirish.
2. **Hududiy tenglikni ta’minlash.** Tibbiy muassasalar, mutaxassislar va moddiy-texnik resurslarni hududlarning ehtiyojlariga muvofiq taqsimlash.
3. **Birlamchi tibbiy yordamni mustahkamlash.** Profilaktika, erta tashxis va surunkali kasalliklarni muntazam kuzatishga yo‘naltirilgan xizmatlarni rivojlantirish.
4. **Raqamli boshqaruv sifatini oshirish.** Elektron axborot tizimlarining o‘zaro integratsiyasi, ma’lumotlar aniqligi va tibbiy axborot xavfsizligini ta’minlash.
5. **Aholining xabardorligini oshirish.** Davlat tomonidan kafolatlangan tibbiy xizmatlar paketi, undan foydalanish tartibi va fuqarolarning huquqlari haqida tushunarli axborot berish.

Ushbu takliflar islohotlarning samaradorligini faqat tashkiliy o‘zgarishlar va moliyaviy ko‘rsatkichlar bilan emas, balki aholi salomatligi va tibbiy xizmatlardan foydalanish imkoniyatlari bilan bog‘liq natijalar asosida baholashga yo‘naltirilgan.

Xulosa: 2018–2026-yillarda O‘zbekiston sog‘liqni saqlash tizimida davlat boshqaruvini takomillashtirish, davlat tibbiy sug‘urtasini bosqichma-bosqich joriy etish, moliyalashtirish mexanizmlarini yangilash, infratuzilmani rivojlantirish va

raqamlashtirishga qaratilgan chora-tadbirlar amalga oshirilmoqda. PF-5590-son Farmon, PQ-197-son va PQ-311-son qarorlar ushbu jarayonlarning muhim huquqiy asoslarini tashkil etadi.

Tahlil davlat tibbiy sug‘urtasi va natijaga yo‘naltirilgan moliyalashtirish mexanizmlari tibbiy xizmatlarni tashkil etish va resurslardan foydalanishni takomillashtirish imkoniyatiga ega ekanini ko‘rsatadi. Shu bilan birga, ularning amaliy samarasi tibbiy xizmatlar sifati, moliyaviy shaffoflik, hududiy tenglik, malakali kadrlar va ishonchli raqamli ma’lumotlar bilan ta’minlanganlikka bog‘liq.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2018-yil 7-dekabrdagi PF-5590-son Farmoni. *O‘zbekiston Respublikasi sog‘liqni saqlash tizimini tubdan takomillashtirish bo‘yicha kompleks chora-tadbirlar to‘g‘risida*. URL: https://lex.uz/uz/acts/-4096197
2. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2023-yil 20-iyundagi PQ-197-son qarori. *Ma’muriy islohotlar doirasida sog‘liqni saqlash sohasida davlat boshqaruvini samarali tashkil qilish chora-tadbirlari to‘g‘risida*. URL: https://lex.uz/uz/acts/-6507878
3. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2024-yil 5-sentabrdagi PQ-311-son qarori. *Davlat tibbiy sug‘urtasi mexanizmlarini joriy etishga oid chora-tadbirlar to‘g‘risida*. URL: https://lex.uz/uz/acts/-7098084
4. O‘zbekiston Respublikasi Sog‘liqni saqlash vazirligi. *SSV: joriy yil 230 ga yaqin tibbiyot muassasasida qurilish-ta’mirlash ishlari amalga oshiriladi*. 2026-yil 3-yanvar. URL: https://gov.uz/oz/ssv/news/view/115930